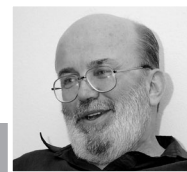


Tóth László

Mit vitt, mit hozott?

Szélgjegyzetek 2020-hoz (részlet)



Tóth László
(1949, Budapest) költő, író,
műfordító, Dunaszerdahelyen
él, József Attila-díjas

Körülmény*

Tegnap, késő este a minapi részleges lakásfestés miatt még nagyobb összevisszaságba került kacsajaimat, újságkivágataimat rendezgetve Mészöly Miklós egy régi publikációja került kezem ügyébe az újvidéki Híd 1978. januári számából. A címe: *Egy jelentéktelen körülmény részletes ismertetése*, „Regényrészlet” műfaji megjelöléssel. Beolvasva: sűrű szövésű, ide-oda indázó szálakkal telerakott, mindenfelé elkanyarodó motívumokkal zsúfolt, mégis egy szigorú – és nemcsak szerkezeti, hanem nyelvi – plánum szerint haladó, a legapróbb részletéig megtervezett, céltudatos és célirányos, nehéz próza... Az ember azt hinné, az olvasó könnyen, már az első mondatok, kitérők-kanyarok után belefárad a követségébe, mégis – rejtélyes módon – végig ébren tartja a figyelmet, egyszerűen: olvastatja magát. Ami talán különleges, váratlan, különböző képzetársításokat felkínáló szókapcsolatainak – szófűzésének, mondatépítésének – is köszönhető (persze messze nem csak azoknak), mégis, azt hiszem, sokkal inkább nyelvi, grammatikai kérdéssről van szó, egy olyan nyelvi erőter létrejöttéről (megteremtéséről), amely már önmagában is tartalom- és mondandóképző jelleggel, jelentéssel bír. Mészöly olyan struktúraalkotó erővel és tudatossággal nyúlt bele a (magyar novella- és regény)mondatba, minek nyomán

szinte egy magánnyelvet teremtett az irodalomnak, amitől azonban az mégsem vált „irodalmivá”, egyfajta nyelv *fölötti* nyelvvé, hanem egészében megőrizte beszélt-nyelvi, köznyelvi jellegét, szerepét.

Visszatérve azonban írónk Híd-beli „regényrészletéhez”, akárhogy is erőltettem magam, sehogyan sem tudtam rájönni, hogy Mészöly melyik regényéről lehet szó – ha befejezte egyáltalán. Sokáig azonban hiába vettem le polcaimról, s ütöttem fel a könyveit, míg végül a *Sutting ezredes tündöklése* (1987) került sorra, benne a *Bolond utazás...* című, kisregény terjedelművé növesztett „novellájával” (emlékezetem szerint Thomka Beáta aposztrofálta így egy helyütt), mely végső soron a keresett *regényrészletbe* eresztette gyökereit, abból nőtt ki. S bár valószínűleg ismereteim hiányáról van szó, nem tudok róla (vagy nem jut eszembe), hogy valaki is foglalkozott volna vele (de, hangsúlyozom, lehet, hogy foglalkozott, csak az én figyelmemet kerülte el), hogyan – valami okból Mészöly esetleg nem tudván a végére jutni regénytervének (-elképzelésének) – vált az egy nagyobb elgondolás részét sejtető eredeti, 1977-es „részlet” 1986-ra „végleges vázlattá”, különálló *elbeszéléssé* (itt a „beszélésre”, s nem magára a szó műfaj jelölő funkciójára helyezve a hangsúlyt). Miközben az írás címe is módosult (a „változott” nem lenne pontos itt), még hozzá úgy, hogy nem vetette el az eredetit sem, hanem magába ölelte azt, ilyképpen: *Bolond utazás, avagy néhány jelentéktelen körülmény részletes ismertetése*. S a „Végleges vázlat Gogol emlékének” sajátos

* Tisztelettel, megbecsüléssel emlékezünk Mészöly Miklósról, a Kossuth-díjas íróra születésének 100., halálának 20. évfordulóján.

mészölyi paradoxonával a mű eredeti ajánlása („Gogol emlékének”) is többletjelentést kapott, mellyel egyszerre utalt arra a szemléleti kettőségre, figyelmünk kettős irányára (ha innen nézem: *végleges*, ha onnan: *vázlat*), ami – íme, a dolgok viszonylagossága – végső soron a világ kettős *olvasatának*, értelmezésének mikéntjét is megad(hat)ja, illetve jelent(het)i a számunkra. Mindemellett természetesen a két szöveg, az eredetileg közölt „vázlat” és a „végleges” változatának összehasonlító vizsgálata, a kettő közti lényeges eltérések is a mészölyi szöveg-

alakítás, szövegszervezés sajátosságaira, különlegességeire világítanak rá, melyeknek köszönhetően a *Bolond utazás* nem egyszerűen az *Egy jelentéktelen körülmény...* továbbírása, úgymond befejezése, hanem újragondolása, újratervezése. Ami végső soron azt is kétségessé teszi (teheti), hogy a *...körülményt* lehet-e az *...utazás* előzményének tekinteni, vagy azonos tőből nőtt önálló (különálló) egyedekről van szó...

(szeptember 7., hétfő)



Szüret (linóleummetszet, papír, 12 × 17 cm, 1982)